

Metodika stranih jezika / Glottodidaktika

Metodika 17
Vol. 9, br. 2, 2008, str. 310-317
Prethodno priopćenje
Primljeno: 15.04.2008.

STAV UČENIKA VIŠIH RAZREDA OSNOVNE ŠKOLE PREMA NIJEMCIMA¹

Ana Šenjug

Učiteljski fakultet u Zagrebu, Sveučilište u Zagrebu

Sažetak – U radu se iznosi ispitivanje stavova učenika viših razreda dviju osnovnih škola u Hrvatskom zagorju prema Nijemcima kao nacionalnosti. Ispitivanje je provedeno u sklopu projekta „Razvoj interkulturalne kompetencije u osnovnoškolskoj nastavi stranog jezika“ a na uzorku od 259 učenika od 5. do 8. razreda kojima je prvi strani jezik u školi njemački. Utvrđene su tri sastavnice stavova učenika – znatiželja, zatvorenost prema drugome i sklonost prema predrasudama. Ispitivanje je pokazalo da su učenici u 5. razredu manje skloni predrasudama nego u ostalim razredima obuhvaćenih ovim istraživanjem. Isto tako je utvrđeno da duži niz godina učenja njemačkog jezika ne utječe značajno na smanjenje predrasuda prema izvornim govornicima njemačkoga jezika.

Ključne riječi: njemački kao strani jezik, interkulturalna kompetencija, stavovi, predrasude

UVOD

Interkulturalnost je danas važna dimenzija obrazovanja, kojoj je cilj una-
pređivanje odnosa, međusobno razumijevanje i poštovanje među pripadnicima ra-
zličitih kulturnih i socijalnih skupina. Tako razvijanje interkulturalne kompetenci-
je postaje jednim od središnjih ciljeva u obrazovanju. Razlozi stalnom naglašava-
nju važnosti interkulturalne kompetencije u životu svakog pojedinca postaju očiti
čim promotrimo kulturno heterogeno društvo današnjice čija su obilježja global-

¹ prvo priopćenje rezultata empirijskog istraživanja

no svjetsko gospodarstvo, povezivanje ljudi i institucija širom svijeta te migracije iz gospodarskih, demografskih ili socijalnih razloga. Razvijanje interkulturalne kompetencije kao cilj u obrazovanju ne odnosi se na neki konkretan predmet, no nastava stranih jezika imaće središnju ulogu u njezinom razvijanju.

Interkulturalno obrazovanje postavlja pred školu brojne nove funkcije i zadatke. Činjenica kako ne postoji ujednačena jednoznačna definicija interkulturalne kompetencije ni točno određenje njenih sastavnica dodatno otežava zadatak školama. No kako ćemo kao učitelji znati jesmo li ostvarili naš cilj i razvili kod učenika određene interkulturalne kompetencije? Postoje prijedlozi nekih stranih stručnjaka kako procjenjivati interkulturalnu kompetenciju (prema Byram, 1997), no u Hrvatskoj instrumenti za procjenu još nisu razvijeni.

Imahori i Lanigan (1989) razlikuju tri dimenzije interkulturalne komunikacijske kompetencije, a to su znanje, motivacija i vještine, pri čemu pod motivacijom podrazumijevaju stavove. Zarate (1997) razlikuje 4 dimenzije interkulturalne kompetencije: znanje (1.), vještine (2.), stavove i vrijednosti (3.) te ponašanje (4.). Andranka i Petračić (2007) sastavnicama interkulturalne kompetencije u osnovnoškolskoj dobi smatraju šest komponenti: faktička znanja o stranim zemljama i kulturama te sposobnost usporedbe vlastite i strane kulture, svijest o zakonitostima vlastite percepcije kao i svijest o drugima, želja za razumijevanjem drugog i drukčijeg, svijest o postojanju predrasuda, svijest o mogućim nesporazumima i svijest o postojanju različitih lingvističkih kodova i kulturno uvjetovanim značenjima u komunikaciji. Byram (1997) u svojem modelu interkulturalne kompetencije navodi pet faktora u interkulturalnoj komunikacijskoj kompetenciji. Prvi faktor je znanje o sebi i drugima, odnosno znanje o individualnoj i socijalnoj interakciji. Na njega se nadovezuje drugi faktor koji predstavlja naobrazbu, a ona uključuje političku naobrazbu kao i kritičku kulturnu osviještenost. Stavovi predstavljaju treći faktor, koji podrazumijeva relativiziranje sama sebe i spoznaju o važnosti da cijenimo drugoga. Posljednji faktor u interkulturalnoj komunikacijskoj kompetenciji su vještine, a Byram ih dijeli u dvije skupine. To su vještine interpretiranja i uspostavljanja odnosa i vještine otkrivanja i/ili interakcije.

Stavovi prema ljudima koje percipiramo kao drugačije, u vidu njihovih uvjerenja, ponašanja koja pokazuju i kulturnih značajki, a koja se implicitno pokazuju kroz interakciju s drugim socijalnim skupinama, često se karakteriziraju kao predrasude ili stereotipi. Takvi stavovi, bilo da su pozitivni ili negativni, često dovode do neuspješne komunikacije (prema Byram, 1997).

Stavovi kao preduvjet za uspješnu interkulturalnu komunikaciju ne samo da trebaju biti pozitivni, budući da i pozitivne predrasude mogu dovesti do nesporazuma u komunikaciji, već trebaju odražavati znatiželju i otvorenost prema drugima, spremnost na prevladavanje predrasuda i poštovanje prema uvjerenjima i ponašanju drugih. Također treba postojati spremnost da se vlastita kultura sagleda sa stajališta drugoga s kojim se stupa u interakciju te da se preispitaju vlastite vrijednosti (prema Byram, 1997).

U interkulturalnom odgoju često se pojavljuje pojam tolerancije. Već u prvom razredu osnovne škole na nastavi stranog jezika kod učenika treba razvijati interkulturalnu kompetenciju na sljedeći način: «U povezanosti sa sadržajima iz područja kulture i civilizacije kod učenika treba poticati razvoj primjerenog opođenja u interkulturalnim situacijama: senzibilizacija za uočavanje kulturoloških sličnosti i različitosti kao osnova za razvijanje otvorenosti, tolerancije i empatije prema drugom i drugačijemu (...)» (NPIP, 2006, str. 119).

Bez obzira što ne postoji ujednačena definicija interkulturalne kompetencije i njezinih sastavnica, postoji konsenzus da su stavovi bitna komponenta. Istraživanja stavova u Hrvatskoj uglavnom su se ograničila na ispitivanje predrasuda prema određenoj socijalnoj ili etničkoj skupini. Ovo istraživanje stavova osim sklonosti predrasadama pokušava ispitati znatiželju i otvorenost prema drugoj etničkoj skupini.

U sklopu znanstvenog projekta *Razvoj interkulturalne kompetencije u osnovnoškolskoj nastavi stranog jezika* nastoji se istražiti interkulturalna kompetencija učenika osnovnih škola u Hrvatskoj. U svrhu razvoja instrumenta za evaluaciju interkulturalne kompetencije pošli smo od stavova učenika prema drugome i drugačijem kao jedne od komponentata interkulturalne kompetencije. Cilj nam je bio ispitati stavove učenika viših razreda osnovne škole prema Nijemcima s obzirom na spol, dob i godine učenja njemačkog jezika, dakle zanimalo nas je razlikuju li se učenici u svojim stavovima s obzirom na navedene nezavisne varijable. Ovo istraživanje ograničilo se na dio pripadnika njemačkog govornog područja iz nekoliko razloga. Projekt u sklopu kojeg je rađeno istraživanje fokusira se na razvijanje interkulturalne kompetencije u sklopu nastave njemačkog jezika u osnovnoj školi, dakle na znanja, stavove i vještine koje su učenici stekli obrađujući sadržaje iz područja kulture i civilizacije. Kako su u osnovnoškolskim udžbenicima za njemački jezik upravo Nijemci i Njemačka najzastupljeniji, pretpostavka je da će u dobnoj skupini obuhvaćenoj istraživanjem, učenici najčešće njemački jezik povezivati s Nijemcima te da će upravo prema toj ciljnoj skupini pokazati razvijene stavove temeljene na dosadašnjim spoznajama stečenima u sklopu nastave njemačkog jezika. Ovaj dio istraživanja fokusirao se isključivo na stavove učenika, no u sljedećoj fazi istraživanja opsežnijim instrumentom ispitivat ćemo i druge komponente interkulturalne kompetencije, te će tada biti obuhvaćeno cjelokupno njemačko govorno područje. Taj instrument bit će razvijen na temelju općih načela kao što su predložena od gore navedenih stranih stručnjaka, te će ispitivati tri komponente interkulturalne kompetencije – znanje, stavove i vještine. Pri tome će instrument biti prilagođen kulturnoj, društvenoj i školskoj situaciji u Republici Hrvatskoj.

U istraživanju smo pošli od nekoliko hipoteza. Pretpostavka je da će se učenici viših razreda razlikovat u stavovima prema Nijemcima od učenika nižih razreda tako što će biti manje skloni predrasadama te otvoreniji prema Nijemcima, zbog većeg opsega znanja o njihovoj kulturi. Nadalje smo pretpostavili da će se

učenici koji duže uče njemački jezik razlikovati u stavovima prema Nijemcima od onih učenika koji ga uče kraće, tako što će biti otvoreniji prema kulturi koju povezuju s Nijemcima, zbog više obrađenih sadržaja u školi iz područja kulture i civilizacije i samim time hipotetski razvijenije interkulturalne kompetencije.

METODA

Ispitanici

Uzorak u ovom istraživanju bio je prigodan. U istraživanju je sudjelovalo 259 ispitanika 5. do 8. razreda dviju osnovnih škola u Hrvatskom Zagorju, Osnovne škole Ljudevit Gaj u Krapini i Osnovne škole Janka Leskovara u Pregradi. Sudjelovalo je 129 učenika i 130 učenica. U tablici 1 možemo vidjeti sastav uzorka s obzirom na razred koji učenici pohađaju i godinu učenja njemačkog jezika. Razlog zbog kojeg su izbrane ove dvije škole uspješna je prijašnja suradnja autorice ovog rada sa zaposlenicima škole i roditeljima.

Potrebno je naglasiti kako neki učenici započinju s učenjem njemačkog jezika u 1. razredu osnovne škole, dakle njemački im je prvi jezik, dok je nekima njemački izborni predmet, pa ti učenici počinju učiti njemački u četvrtom ili petom razredu. Tako je moguće da učenici koji pohađaju isti razred uče njemački jezik različito dugo.

Tablica 1. Broj ispitanika s obzirom na razred koji pohađaju i godinu učenja njemačkog jezika

RAZRED	Koliko dugo učiš njemački?				UKUPNO
	2	3	4	5	
5.	27	0	0	63	98
6.	24	24	0	0	48
7.	0	0	45	0	45
8.	0	0	18	58	76
UKUPNO	51	24	63	121	259

Instrumenti

Na temelju izjava o Nijemcima koje su prethodno prikupljene od učenika od 5. do 8. razreda osnovne škole izrađen je upitnik Likertovog tipa, koji se sastojao od 25 čestica. Sedam čestica unutar upitnika predstavljalo je modificiranu Bogardusovu skalu socijalne distance. Tih 7 čestica nakon provedbe upitnika bilo je izdvojeno i obrađivano posebno. Predviđeno je da će preostalih 18 čestica biti zasićeno s dva faktora – znatiželja i otvorenost prema drugima (1.) te sklonost predrasudama (2.).

Postupak

Ispitivanje je bilo anonimno. Provele su ga učiteljice njemačkog jezika na cjelokupnim razrednim odjelima na satovima njemačkog jezika, i to u trajanju od 20-ak minuta. Zadatak učenika bio je zaokružiti u kojoj se mjeri na ljestvici od 1 do 5 slažu s navedenim izjavama. Navest ćemo nekoliko primjera čestica:

- *Zanima me što moji vršnjaci u Njemačkoj rade u slobodno vrijeme.*
- *Nijemci su jako marljivi.*
- *Ne bih volio/voljela razgovarati sa strancem koji govori njemačkim jezikom.*
- *Nijemci nemaju ukusa u oblačenju.*

Potrebno je napomenuti da čestice nisu određene proizvoljno, već prethodnim ispitivanjem 98 učenika 5. do 8. razreda. Zadatak učenika bio je napisati što povezuju s Nijemcima i Njemačkom. Upitnik je izrađen prema izjavama učenika koje su se najčešće ponavljale.

REZULTATI I RASPRAVA

Rezultati provedenog istraživanja obrađeni su statističkim programom SPSS for Windows za osobna računala. Nakon provedbe istraživanja podaci dobiveni implementiranom modificiranom Bogardusovom skalom socijalnog odstojanja unošeni su odvojeno te su obrađeni također odvojeno. Na preostalih osamnaest čestica provedena je faktorska analiza, kojom su nakon izdvajanja šest čestica dobivena tri faktora – znatiželja, zatvorenost prema drugima i sklonost predrasudama. Korištena metoda ekstrakcije bila je metoda glavnih komponenti, a metoda rotacije varimax.

Tablica 2. Rezultati faktorske analize

ČESTICE	FAKTORI		
	Znatiželja	Zatvorenost	Predrasude
Zanima me što moji vršnjaci u Njemačkoj rade u slobodno vrijeme.	,756		
Volio/voljela bih dopisivati se s vršnjacima koji govore njemačkim jezikom.	,752		
Zanima me što moji vršnjaci u Njemačkoj uče u školi.	,697		
Volio/voljela bih otputovati u zemlju u kojoj se govori njemačkim jezikom.	,551	-,334	
Za mene su Nijemci neprijatelji.		,668	
Ne bih volio/voljela razgovarati sa strancem koji govori njemačkim jezikom.		,663	
Za mene su Nijemci stranci i ne bih se volio/voljela družiti s njima.		,617	

Nijemci voze dobre automobile.			,697
Nijemci su bogati.			,546
Nijemci su većinom plavokosi.			,531
Nijemci vole piti pivo.			,507

Tablica 3. Aritmetičke sredine i standardne devijacije za dobivene faktore

	M	SD
Znatizelja	3,9035	,92045
Zatvorenost	1,9163	,85883
Predrasude	3,5042	,56823

U tablici 3 prikazane su aritmetičke sredine (M) i standardne devijacije (SD) za pojedini faktor dobiven faktorskom analizom. Promatramo li sklonost učenika predrasudama, možemo uočiti kako je ona sa prosječnom vrijednosti od 3,5 relativno visoka. Najčešće predrasude učenika prema Nijemcima su sljedeće:

Tablica 4. Sklonost predrasudama

	Nijemci vole piti pivo.	Nijemci voze dobre automobile.	Nijemci su bogati.	Nijemci su većinom plavokosi.
N	259	259	259	259
M	4,30	4,24	3,85	3,15
Mod	5	5	4	3

(N – broj ispitanika)

U tablici vidimo prosječne vrijednosti za svaku pojedinu izjavu. Možemo uočiti vrlo visoke prosječne vrijednosti kod izjave o Nijemcima kao ljubiteljima piva i proizvođačima i vozačima dobrih automobila. Navedeni rezultati vjerojatno proizlaze iz učeničkog poznavanja poznatog festivala piva pod nazivom «Oktoberfest», kao i poznavanja njemačke automobilske industrije.

U sljedećem koraku provedena je jednosmjerna analiza varijance za svaku pojedinu nezavisnu varijablu. U tablici 5 vidimo rezultate analize varijance pri čemu je spol bio nezavisna varijabla. Možemo vidjeti da ne postoji statistički značajna razlika između učenica i učenika u sklonosti predrasudama.

Tablica 5. Rezultati analize varijance za spol kao nezavisnu varijablu

spol	M	SD	F-OMJER	df	P
muško	3,5550	,56138	2,062	1	0,152
žensko	3,4538	,57265			
Ukupno	3,5042	,56823			

(M=srednja vrijednost, SD=standardna devijacija, df=stupanj slobode, P=statistička značajnost)

U sljedećem koraku provedena je analiza varijance, pri čemu je razred koji učenik pohađa bio nezavisna varijabla. U tablici 6 možemo vidjeti da postoji statistički značajna razlika u sklonosti predrasudama s obzirom na razred koji učenici pohađaju.

Tablica 6. Sklonost predrasudama u različitim razredima

razred	M	SD	F-OMJER	df	P
5	3,2733	,62778	8,39	3	0,00
6	3,6542	,46811			
7	3,5822	,49142			
8	3,6368	,51403			
Ukupno	3,5042	,56823			

Sklonost predrasudama osjetno je niža u 5. razredu nego u ostalim razredima. Nakon analize varijance kojom smo usporedili sklonost predrasudama s obzirom na razred koji učenici pohađaju, možemo uočiti kako postoji statistički značajna razlika između učenika petih razreda i učenika svih ostalih razreda. No kako ne postoji statistički značajna razlika u sklonosti predrasudama između učenika šestih, sedmih i osmih razreda, možemo zaključiti kako se sklonost predrasudama naglo povećava nakon petog razreda i od tada uglavnom ostaje nepromijenjena. To možemo povezati s činjenicom da djeca do određene dobi posjeduju određenu otvorenost prema svijetu, tj. «Weltoffenheit». Leopold-Mudrack (1998, str. 65) smatra kako djeca do otprilike 10 godine života ne posjeduju krut sistem vrijednosti i stavova usvojenih tokom socijalizacije u vlastitoj kulturi. To znači da će stav djeteta do te dobi prema stranim ljudima i kulturama biti pozitivan ili barem neutralan. Nakon toga slijedi sve jače preuzimanje normi i načina ponašanja iz vlastitog socijalnog kruga, tj. vlastite domovine i smanjuje se otvorenost prema drugome i drugačijem. Istraživanje koje je Mihaljević Djigunović 1994. provela na 281 učeniku 4. razreda osnovne škole pokazalo je kako vrlo malen postotak djece te dobi ima negativne stavove prema izvornom govorniku stranog jezika kojeg govori u školi. Tako je 1.0% djece koja uče njemački jezik imalo negativan stav prema izvornom govorniku, dok je 30.3% imalo neutralan stav, a čak 68.7% pozitivan stav.

Tablica 7. Rezultati analize varijance prema razredu koji učenici pohađaju i sklonosti predrasudama.

razred	P	
5	6	0,002
	7	0,024
	8	0,001
6	5	0,002
	7	0,939
	8	0,999
7	5	0,024
	6	0,939
	8	0,963
8	5	0,001
	6	0,999
	7	0,963

Kao što smo već spomenuli, učenici petih razreda koji su sudjelovali u ovom istraživanju učili su njemački jezik različito dugo, već prema tome je li im on prvi jezik ili izborni predmet. Tako se ovaj uzorak sastojao od ukupno 90 učenika petih razreda, od čega je 27 učilo njemački 2 godine, a 63 učenika 5 godina. Usporedimo li samo učenike petih razreda prema njihovoj sklonosti predrasudama vidjet ćemo kako ne postoji statistički značajna razlika između te dvije skupine učenika. Možemo zaključiti kako duži niz godina učenja stranog jezika u školi ne utječe na smanjenje predrasuda prema pripadnicima kulture jezika cilja.

Tablica 8. Sklonost predrasudama s obzirom na razred i godine učenja njemačkog jezika

razred	Koliko dugo učiš njemački jezik?	M	SD	N	F-OMJER	P
5	2	3,2370	,74841	27	0,742	0,528
	5	3,2889	,57449	63		
6	2	3,5583	,39112	24		
	3	3,7500	,52503	24		
7	4	3,5822	,49142	45		
8	4	3,7222	,54076	18		
	5	3,6103	,50738	58		

ZAKLJUČAK

Iz rezultata istraživanja proizlazi da je sklonost predrasudama tijesno povezana s dobi učenika, no ovim se istraživanjem ne može utvrditi u kojoj mjeri sadržaji iz područja kulture i civilizacije, obrađeni na satu, utječu na razvijanje stavova učenika. Zamisao je da se nakon ovog istraživanja provede opsežnije ispitivanje interkulturalne kompetencije učenika u 4. i 7. razredu osnovne škole. Istraživanje bi se provelo u tri koraka. U prvoj fazi istraživanja instrumentom za evaluaciju interkulturalne kompetencije ispitali bismo trenutno znanje, stavove i vještine učenika u eksperimentalnim i kontrolnim razredima. Zatim bismo u eksperimentalnim razredima na satu njemačkog jezika obrađivali sadržaje iz područja kulture i civilizacije kojima je cilj upravo stvaranje stava otvorenosti i znatiželje te razgradnja predrasuda prema izvornim govornicima njemačkog jezika i njihovoj kulturi. Pri tome bi kontrolna skupina učenika pratila samo sadržaje predviđene nastavnim programom. Nakon obrade navedenih sadržaja istraživanje bismo ponovili u obje skupine učenika i usporedili dobivene rezultate.

LITERATURA: vidi popis literature u inačici članka na engleskom jeziku.